

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ՀՈԳԵՎԵՐԼՈՒԾՈՒԾ

Կորածեւութիւններու ժամանակամիջոցի մը մէջ կ'ապրինք: Այնչթայն ուսողական յանդուգն տեսութիւններով նախկին մեզ քննադատութեան տեղ նոր օրէնքներ խմբագրեց: Մտաւորականութիւնը հետեւեցաւ այդ նոր կառուցումին: Այժմ հոգեբանական տեսութիւն մը, որ դրութիւն մը կազմելու յաւակնութիւնը կը կրէ, կը խանդավառ համեստ իմացականութիւններն անզամ Այնչթայնի տեսութիւններէն՝ աւելի մատչելի ըլլալուն համար:

Վիէննացի Բժիշկ մը, Ֆրոյտ, քառու նասիրելով բազմաթիւ ջլախտաբանական պարագաներ, բանաձեւած է օրէնքներ և հասած եզրակացութեան մը, սկզբունքի մը՝ որով կը բացատրէ հոգեկան երևոյթները, մտաւորական արտայայտութիւնները:

Տը. Ամատեան, ջլային հիւանդութեանց մասնագէտ մը, գրքոյկի մը մէջ ամփոփած է Վիէննացի հոշակաւոր բժիշկին տեսութիւնները «ՀՈԳԵՎԵՐԼՈՒԾՈՒԾ»՝ անունին տակ: Լեզուն սահուն, ոճը յստակ, հեղինակը փափաքած է հակիրճ ըլլալ: Ֆրանսերէն բառեր՝ սխրեմաքիք, նորմալ, մեքանիզմ հայերէն զրեքով ներկայացուած են իբրև հայերէն բառեր, խաթարելով լեզուի մաքրութիւնը: Սահմանումը որոշ և ամփոփ չէ: Շփոթուած են անգիտակից և ենթագիտակցական բառերը, որոնք հոգեբանական բառարանի մէջ զանազանուած են: Ենթագիտակցութիւնը (sub-conscious) նորակերտ բառ մըն է և կը նշանակէ «նուազած բայց ոչ անհետացած գիտակցութիւն մը»: Ենթագիտակ-

ցական վիճակները տարտամօրէն գիտակցական են:

Արդ, Ֆրոյտ կը վերլուծէ անգիտակցութիւնը, հոգեվերլուծումը գիտակցութեամբ չի հետաքրքրուիր: «Իր նպատակն է հոգեկան կեանքի մէջ գտնել անգիտակցիցը՝»: Հոգեվերլուծումը կը ջանայ գիտակից կեանքի առեղծուածները, գիտակցութեան պակասները բացատրել անգիտակցով (inconscient):

Տը. Ամատեան Հոգեվերլուծման մէջ զասուարած է ֆրոյտականօրիներ, որուն համեմատ մարդկային հակումներու անբողոքիներ կը ծի սեականօրիներ (libido) արմատեն, Հոգեվերլուծումը բացատրուի թեան մէթոտ մըն է, արտաբանական մէթոտ մը, ֆրոյտականութիւնը տեսութիւն մըն է: Ասոր համաձայն «մարդկային մտքի ստեղծագործութիւնները ենթագիտակցական ցանկութիւններու ծնունդ եւ զոյ յայտակարարումներ են», (էջ 3) և ոչ թէ Հոգեվերլուծման, որ ըսինք մեթոտ մըն է:

Տը. Ամատեան կը մոռնայ յիշել Ֆրոյտի վարպետները: Հոգեվերլուծումը բուլորովին նոր չէ: Ոչ մէկ վարդապետութիւն կատարելագործուած կը ծնի՝ ինչպէս Աթենաս Արամազդի զանկէն: Նանտի զարոցի պես Bernheim թելադրականութեան դրութիւնը բացատրած ատեն կը պարզէ Ֆրոյտի գաղափարները: Արդէն յարգելի ջլախտաբոյժն ալ կը խոստովանի Bernheimի աշակերտն ըլլալ: Ֆրոյտ կը մատնանշէ նաև Բիէռ Ժանէ, Ֆրանսացի բժիշկ-հոգեբանը, որ նախատեսած էր Հոգեվերլուծումը՝ միայն թէ «չունեցաւ վճռական ոգի, ամբողջութեան մը մէջէն կենսական կէտը զատորոշելու կարողութիւնը»: Ֆրոյտի ինքնատուութիւնը կը կայանայ գիտակիցը անգիտակիցով լուսաբանելուն մէջ: Արտաքին պարագաներէն աւելի ենթակային հոգեոյն մէջ փրն-

1. Տը. Ամատեան, Հոգեվերլուծում. Պէրլուի:
 2. Sigm. Freud: Introduction à la Psychanalyse. Paris, Payot p. 404.

3. Pierre Janet, Les Médications psychiques t. II p. 214-268; Les Automatismes psychologiques.

տրեւելով հոգեկան տագնապներուն պատճառները՝ Պրոյտ մեթոտաբար հաւաքած է բազմաթիւ իրողութիւններ և համբերատար դասաւորութեամբ մեկնած է զանոնք: Պրոյէր և Պրոյտ աշակերտած են Շարբըյի:

* *

Հոգեվերլուծումը, հոգւոյն ալքերուն պրպտումն է, խղճի քննութիւն մը: Երբեմն կը պատահի որ անհրաժեշտ բառէն տարբեր բառ մը կ'առարարենք (բառասխալ — lapsus), տեսած բառերնէս տարբեր բառ մը կը կարդանք (սխալ ընթերցում), տարբեր բառ մը կը լսենք, բառ մը մտքերնիս չի գար, թէն գիտենք, կը փնտռենք քիչ առաջ ձեռքերնիս զտնուած կամ տեսած առարկայ մը:

Ինչպէս բացատրել այս երևոյթները: Հոգեբան մը պիտի ըսէ՝ յոգնութեան, ցրուածութեան արդիւնք է: Հոգեվերլուծողը պիտի ըսէ՝ անգիտակից կեանք մը կ'ապրի այդ երևոյթներու ետին և ատենցով կարող ենք բացատրել անհատին ներաշխարհը:

Անգիտակցութիւնը կը յայտնուի նոյնպէս երազներուն մէջ: Երազն ալ իմաստ մ'ունի կ'ըսէ Պրոյտ: Երազին տարբերն ալ օրէնքի մը համաձայն կը միանան, կը գործեն: Գունի ատեն մեր էութեան անձանօթ խորքերուն մէջ կը գործեն մեր բաղձանքները, մեր ձգտումները, մեր պէտքերը: Երբեմն գիտակցութեան մէջ կը յայտնուին և քունի մէջ անոնց իրականացումը կը տեսնենք: Երազը պահպպանն է քունին, եթէ չերակէինք, հոգեկան կեանքի ովկէանին խորքերուն յուզումներէն պիտի արթննայինք¹:

Մանուկը կ'երազէ օրուան փափաքներուն և խոստումներուն իրականացումը: Չափահասին երազը չի համապատասխաներ օրուան կեանքին, երազողը կ'անգիտանայ տարբերուն ներկայացմանը, տար-

բեր՝ որոնք կը յայտնեն անգիտակից կեանքը, հոգւոյն էութիւնը: Չափահասին երազը կազմող տարրերը կը հանդիպին եսին հակաշիտին, գրաքննութեան մը, որ կ'եղանակաւորէ զանոնք: Ատենութիւն, վրէժխնդրութիւն սիրուած անձերու հանդէպ զարմանալի պիտի թուին երազողին, որ պիտի պնդէ այդ զգացումներուն հակառակ՝ գորով տածելը երազի մէջ մահացուցած անձերուն: Ո՛չ պիտի պատասխանէ Պրոյտ, անգիտակից կեանքը թե՛րևս հակառակ երևնայ գիտակից կեանքի մը, բայց այդ անգիտակից կեանքը կը մատնանշէ մեր մէջ գոյութիւն ունեցող խորք մը²:

Մեր անգիտակցութեան անխոստովանելի կողմերը, երազներուն թաքուն տարրերը, կ'արտայայտուին խորհրդանշերով: Կը բաւէ ճանչնալ անհատին ազդած պարզանքերը, երգելէն ատալ ստացած սպաւորութիւնները, երազներու խորհրդանշանները՝ մեկնելու համար այդ երազները և հետեւաբար ճանչնալու երազատեսին ներքին բաղձանքները:

Հոգեվերլուծումը ջլախտներու ուսումնասիրութեամբ կը քննէ անգիտակցութիւնը: Ենթակայ մը սեւեռուն զաղափար մը ունի, նախանձէ կը տանջուի, ուրիշ մը ձեռքերը լուծաւ սովորութիւնն ունի, մէկը նոյն տեղը նստելու սովորութիւնը, չ'ուզեր այս ինչ փողոցէն անցնիլ: Հոգեբայց պիտի փնտոէ ժառանգական և ստացական ախտանշիչը: Պրոյտ կարևորութիւն ընծայելով ժառանգական նախնութեանը՝ ջլախտին աւելի մօտաւոր և անձնական ծագում մը կը վերադրէ: Անգիտակիցն կը մեկնին ջլախտային դժբաղդումներն ու ներկայացումները: Հոգեվերլուծողը վեր հանելով թաքուն կողմերը՝ ենթակային գիտակցութեան մարզին մէջ կը բերէ զանոնք: Ախտաբանական անգիտակիցը գիտակցութեան փոխելով կը բուժուին ջլային շատ մը ախտեր:

Գնենք պահ մը՝ այս երևոյթներուն

1. Freud: Intr. à la Psych. p. 134.

2. Freud, Le Rêve et son interprétation p. 188.

մեքենականութիւնը: Պրոյտի համեմատ անգիտակից կեանքը կը սնանի ինքնապահպանման և տեսակի պահպանման կենսական ոյժերով: Փորձառութիւնը ցոյց կու տայ որ այդ ոյժերու գիտակցութեան մարզին մէջ մուտքը վտանգաւոր է բաւական և թէ ընկերային ու բարոյական կեանքի կաշկանդումները կ'արգիլեն նոյննց արտայայտումը: Պայքար մը կայ գիտակցութեան և անգիտակցութեան միջև, մէկը ետ կը մղէ մեր եսասէր բնազդները, միւսը կը ձգտի արտայայտուելու: Դաստիարակութիւնն ու անձնական ճիգը կը յարդիին անգիտակցութեան խորքը թաղել որքան ատեն որ բնականոն վիճակը մ'ունի ենթական: Ընդ ու օրինակ պատնէշ կը կազմեն բնազդներու ողողումին դէմ: Երբ անգիտակցութեան ոյժը կը զօրանայ, պատնէշը կը խորտակուի, բնազդները կ'ողողեն գիտակցութեան դաշտը, ջլազարութիւնը կը յայտնուի զանազան ձևերով: Եսի ամէն տկարացում libidօին պահանջներուն ծայրայեղութեան կ'ընկերանայ: Այս գաղափարը նախապէս ունեցած են Շարքոյ, Պրոյէր և Շրոտաք¹:

Ախտազնութեան և աստաբանութեան կը հետևի դարմանումը ջլախտաւորութեան: Ենթակային ներքին կեանքը պատկերացնել իր առջև, անգիտակիցը գիտակցութեան բերել: Թաքուն կողմերը մերկացնել տալ: Հոգեբոյժները կը ծածկէին ենթակայէն աստեղու պատճառները, ու շարութիւնը կը դարձնէին տարբեր կետերու վրայ: Պրոյտ կը հրափրէ ջլախտաւորը գտնելու հիւանդութեան ծագումն ու արմատը: Հոգեբոյժը կը դիմէ քննածութեան (hypnose), Պրոյտ կ'ըսէ թէ « հոգեվերլուծումը սկսու այն օրէն՝ երբ բժիշկը հրաժարեցաւ քննածութեան ենթարկելէ »: Հոս կը տարբերի Պրոյէրի գաղափարէն:

*
**

Յանախ իրողութիւններու դասաւորումէն և օրէնքներու խմբագրութենէն չբաւականանալով՝ գիտուններ բնագանցական

ըրութիւն մը կը կերտեն: Դրական գիտութիւնը կը վերջանայ դրութեամբ մը, որ կը բռնադատէ իր կարգին, իրողութիւնները: Իմաստասէր միտքեր և գիտուններ աւելի օգտակար պիտի ըլլային գիտութեան և պիտի սատարէին մարդկային մտքի յառաջդիմութեան՝ եթէ հետազոտութեան մեթոտները կատարելագործէին փոխանակ տարագնորու մէջ պարփակուելու: Քլոտ Պեռնարի մը, Բասթօտի մը անկեղծութիւնը հազուագիւտ է, որոնք միշտ կը վերաքննէին իրենց գիտքերը:

Պրոյտ զերծ չէ մնացած դրութիւն մը ստեղծելու և իրողութիւնները յարմարեցնելու սխալէն: Հոգեվերլուծման մեթոտին հետ բացատրած է անգիտակցութեան տեսութիւն մը, սահմանափակելով մեր գիտակցական կեանքը՝ հոգեկան աշխարհի բովանդակ գործունէութիւնը վարուած կը նկատէ միակ սկզբունքով մը:

Անգիտակիցը մեծ դեր կը խաղայ մեր կեանքի մէջ, բայց ոչ տիրապետող դեր մը, ինչպէս կը պնդեն Պրոյտ և աշակերտները: Լիգուրի և գրչի վրէպները անգիտակիցին խանգարումէն են: Ինչո՞ւ այդ վրէպները և ոչ ուրիշները: Ուժական անգիտակիցը, որ կը կայանայ թագուն ձգտումներու մէջ, կ'անդրադառնայ գիտակցական կեանքի մէջ: Յանախ չենք կրնար բացատրել մեր համակրութեան և հակակրութեան պատճառները, ըմբռնել ընկերային, կրօնական դասանքներու ընտրութիւնը: Խտէլները կ'ապրին հոգւոյն մէջ շարունակաբար վերակազմուելով, վերածնելով: Հոգեկան այս համադրութիւններուն կը մասնակցի անգիտակիցը գիտակցութեան չափ: Պրոյտ կը հաստատէ ընդհակառակը գիտակցութեան դերին սահմանափակ ըլլալը: Լայպնից կ'ապացուցանէր որ հոգեկան գործունէութիւնը կ'որից մ'ունի և ջրլմանակ մը որ գիտակցութենէն դուրս կը մնայ: Գլխակից կ'որիքին ըուրջ կը յաճին մեր ձգտումներու:

1. Drs. Laforgue et Allendy: La Psychanalyse et les Névroses p. 3 Payot.

համաստեղութիւնները: Այդ կորիզն է որ կեանք կուտայ շրջանակի մոլորակներուն:

Կորսուած առարկայի մը անգիտակից պատճառն է, Ֆրոյսի համեմատ, այդ առարկային անշահեկան դառնալը: Ուրեմն դրամապանակ մը կորսնցնողը ալ չի հետաքրքրուիր դրամով: Սիրած անհատի մը տուած նուէրին կորուստը այդ անհատին հանդէպ սիրոյ նուազութիւն ցոյց կուտայ հոգեվերլուծման համեմատ: Ֆրոյս ամէն գործունէութեան տակ կը գտնէ թաքուն՝ սեռականութիւնը: Հոգեկան բարդ կեանքը այդքան պարզ չէ սակայն:

Հոգեվերլուծումը կ'ենթադրէ թէ երազը վանուած բաղձանքի մը իրականացումն է, կը սնանի անգիտակիցին մէջ անձանօթ ձգտումներով և կը յայտնէ անհատին ներքին կեանքը: Այս անգիտակիցին ծագումը շատ հեռաւոր է, երախայսա-

կան կեանքէն կը սկսի: Ֆրոյս կը մտնայ որ ամէն երազ անգիտակից չէ, տարբեր մօտաւոր տպաւորութիւններու արդիւնք են: Երազին կորիզը նոր է, ոչ թէ տարեւոր: Պատկերներու անկանոնութեան պատճառը ուշադրութեան և բանականութեան բացակայութիւնն է: Զուտ բարոյական վիշտեր կան, ուրախութիւններ կը ծնին՝ որոնք ոչինչ ունին մեր զգայարաններուն հետ, ոչինչ անցեալ կեանքի հետ: Անշուշտ անուրանալի է անգիտակիցին վերագարթնումը մեր երազներուն, մեր գիտակցութեան, հիւանդներու զառանցանքներուն մէջ: Հոգեբանութիւնը կ'ընդունի արդէն թէ ոչինչ կը կորսուի մեր տպաւորութիւններէն: Ասոնք կը մնան գիտակցութեան մէջ յարմար առթիւ արտայայտուելու համար:

(Շարունակելի) ԳՍԲԻԿՍԱ

ԱՅԼԵՒԱԾԼԻՔ

ՀԱՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԿՕՄՊՕԶԻՏՈՐՆԵՐ

(20-րդ դար)

(Շարունակութիւն տես Բազմավէպ, 1926 էջ 207)

Է. ՆԻԿ. ՏԻԳՐԱՆԵՍԵՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

... Ե. Տիգրանեանի առանձին տետրակներով հրատարակած եղանակներից առաջինն անանուով է Շահնազ (Պարսկական Ֆանտազիա) և երկրորդը հեյդարի Այս երկու եղանակներն էլ պարսկական երաժշտութեան մէջ բունում են եթէ ոչ առաջնակարգ, գոնէ աչքի ընկնող տեղ: Սրանք մասն են կազմում պարսկական, կամ աւելի ճիշտն ասած՝ արևելեան երաժշտական ստեղծագործութիւնների այն ահագին ընտանիքի, որոնք այնքան անհամար են, այնքան ինքնուրոյն ու գեղեցիկ:

Պարսկական համանման եղանակների մի ամբողջացումն անանուով է դասուցեան: Ամեն մի՝ դասու-գեանն ունի իր մուղամմարները: Արևելեան երաժշտները միաժամանակ ամբողջ դասու-գեաններ առհասարակ չեն նազում ու երգում, այլ երգի ու երաժշտութեան նիւթ ընտրում են միայն մուղամմարները: Այս մուղամ-